

**Goran
Marković**

TITO
i ja

■ Laguna ■

Copyright © 1992, Goran Marković
Copyright © ovog izdanja 2020, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

SADRŽAJ

<i>Predgovor ovom izdanju</i>	7
Moj dom	9
Kraj u kojem živim	21
Beograd, grad na ušću	33
Moji roditelji	44
Ljubav – večna inspiracija pesnika	58
Moje najuzbudljivije putovanje	70
Kako sam doživeo rodni kraj driga Tita (ispričati svojim rečima)	85
Kako sam doživeo rodni kraj driga Tita (drugi deo)	100
Kako sam doživeo rodni kraj driga Tita (treći deo)	118
Tito (Epilog)	138
<i>O piscu</i>	149

PREDGOVOR OVOM IZDANJU

Ova knjiga je nastala kao pokušaj da se nekako dovedu u red moja sećanja na detinjstvo. Počeo sam sa zapisivanjem delova onoga što mi se urezalo u pamćenje a onda sam, da bi ti fragmenti dobili nekakav smisao, svemu tome dao oblik koji sam nazvao ZADATE TEME. U okviru školski naslovljenih zadataka grupisao sam parčiće otrgnute od zaborava i upriličio ih na način koji odgovara desetogodišnjem učeniku osnovne škole. Tako sam dobio izvestan otklon od istorijskih događaja a njihovo viđenje pripisao dečaku kakav sam, otprilike, i sam bio.

Materijal koji je već ličio na knjigu pretočio sam u scenario i snimio film koji sam, na nagovor producenta i ostalih iz moje okoline, naslovio TITO I JA. Posle priličnog uspeha filma, bacio sam pogled na već požutele papire i shvatio da bi bilo zanimljivo objaviti i knjigu koja sadrži mnoge stvari koje nisu mogle, zbog dužine jednog kinematografskog

dela, stati u film. Tako je nastalo prvo izdanje knjige TITO I JA.

Bilo je to, mislim, 1993. Film je izašao nešto ranije i pobrao lovorike na međunarodnim festivalima, ali knjiga koja se pod tim naslovom pojavila te strašne i tužne godine, kada nikome nije bilo do čitanja a kamoli kupovine knjiga, što su kao i kifle i jogurt dostizale cenu izraženu u milijardama dinara, prošla je prilično nezapaženo.

Sada su druga vremena, prošlo je četrdeset godina od smrti Josipa Broza i stvari izgledaju potpuno drugačije od onoga što je video i doživeo mali Zoran. Ali, ako ni zbog čega drugog možda radi znatiželje вреди uporediti ono i ovo doba. Nikad se ne zna za šta bi nam to trebalo...

Goran Marković, avgust 2020.

MOJ DOM

Ja volim svoj dom. On se sastoji od jedne velike sobe i balkona koji gleda na ulicu Narodnog fronta. Ta soba nije jedina u našem stanu ali pripada samo nama: tati, mami i meni. Postoji još jedna slična prostorija ali u njoj stanuju tatina sestra Ljubica, teća Stojan i moja sestra od tetke Svetlana. Pored te dve sobe, u našem stanu postoji i predsoblje u kome živi moja baka. To je najveća prostorija u našem zajedničkom stanu ali je, nažalost, prolazna. Baka ima jako slab san pa se trza na svaki šum. Njih u našem stanu ima uvek s obzirom na to da svi putevi vode kroz to „prokleta predsoblje“ i pored njenog velikog kreveta (taj komad nameštaja je u miraz svome mužu, mome pradedi, Ličaninu u Beogradu s kraja prošlog veka, donela moja prababa, bakina majka, rođena Beograđanka). Srećom, moja baka je jedna jako, jako dobra žena i ne ljuti se što je svi neprekidno budimo.

Imamo, takođe, i salon, za koji tata tvrdi da ne služi NIČEMU. Tu se nalazi bakina šivaća mašina koju je donela u miraz kada se udavala za ONOG (dedu nikada ne oslovljava imenom nego uvek tako, zamenicama). Ostale prostorije su zajedničke: kupatilo, kuhinja, ostava, klozet, antre, hodnik – između kupatila i kuhinje – kao i devojačka sobica od koje, međutim, iako pripada svima nama, ključ ima samo teća Stojan. On tvrdi da je to njegova „radionica“ ali mama kaže da je to „đavolsku mater radionica“, da tamo teća nikada ništa ne pravi nego se samo zaključava i satima sedi u toj prostoriji sam samcit (što mi nikada nije izgledalo verovatno, s obzirom na to da uopšte ne mogu da zamislim šta čovek radi kada ama baš ništa ne radi). Jedanput su se mama i tetka posvađale oko tog ključa i kada je mama na glas rekla to što je do tada gundala sebi u bradu, teća Stole se jako uzbudio, otišao u devojačku sobicu, doneo odande jedan komad drveta i pokazao nam ga. Bila je to nekakva izreckana šipka, izrezbareni stubić ili već nešto tako, u svakom slučaju drvo obrađeno na strugu, izgllačano šmirglom, prefarbano tamnim bajcom i pažljivo izlakirano. Iako niko ni izdaleka nije mogao pretpostaviti šta taj predmet predstavlja i čemu služi, primetivši da je uzbudjenje nateralo teći suze u oči, prećutno smo se složili da je devojačka sobica Stoletovo carstvo i od tada niko nikada više nije polagao pravo na nju.

Naša soba je prilično velika ali je pretrpana stvarima. Pored prozora stoji veliki pisaci sto koji, nažalost,

ima jednu veliku rupu, nastalu tako što je mama na tom mestu zaboravila uključenu peglu kada je otišla u posetu kod svoje majke, moje druge bake. Dim je primetila moja sestra Svetlana ali dugo o tome nije nikoga obaveštavala, zbog toga što je jednostavno – pakosna. Na velika staklena vrata, koja su nekada predstavljala prolaz između naše i tetkine sobe, navljen je ogromni, trokrilni šifonjer. On bi trebalo da predstavlja neku vrstu zaklona, prepreke za zvukove između naše i njihove teritorije. Ali, vrata su viša od ormana pa se sve jako dobro čuje: i kako se tetka i teća svađaju, i kako nas ogovaraju, i kako Svetlana dugo i bez ikakvog vidnog razloga plače. Pored toga, iznad ormana se kroz mat staklo dobro vidi svetlost pa oni često lupaju u ta vrata, tražeći od nas da ugasimo električku, a mi kasno ležemo jer moji roditelji rade noću.

Najveći deo prostora zauzima kauč na rasklapanje koji smo dobili na poklon od strica Velje kada smo se iselili i ustupili mu naš mali stan u Igumanovoj palati. To sa stanovima je, svakako, najkomplikovanija stvar na ovome svetu. Mi smo, na primer, do tada živeli sami u toj maloj garsonjeri i bili, po maminoj priči, srećni. Ali, kako moji roditelji rade, kao što rekoh, do kasno u noć, mene nije imao ko da čuva pa je tata rešio da se preselimo kod njegove majke, moje bake, tako da se sada ona brine o meni. Mama, međutim, nikako ne može da prežali naš mali stan u kome smo živeli samo mi i često prebacuje ocu što je dozvolio čika Velji da ga „prevede žednog preko vode“. S druge strane, tata tvrdi da je taj stan na Terazijama

„de fakto“ oduvek pripadao stricu jer je on u njega prvi UPAO još pre oslobođenja Beograda, pa nam ga je ustupio NA KORIŠĆENJE kada sam se rodio ja. Početkom četrdeset pete.

Stvar još komplikuje činjenica da ni jedan od stanova o kojima govorim nije, u stvari, naš. U našem, prethodnom stanu žive sada neki potpuno drugi ljudi a ovaj, sadašnji stan je pripadao nekim Jevrejima koji su nestali za vreme rata. Da je stan prazan otkrio je teča Stojan, pa je, po bakinoj priči, sve vreme rata iz njega „izvlačio stvar po stvar“ i prodavao crnoberzijancima. Kad su u Beograd ušli partizani, teču je neko ocinkario da je „ratni profiter“ pa se jedva izvukao, tvrdeći da je ostao bez krova kad glavom i zato PROVALIO u tuđi stan. Da bi priča bila što uverljivija, doveo je u stan moju tetku, strica Velju, strinu i baku. Kako onim Jevrejima nije bilo ni traga ni glasa, a kako niko nije smeo „ni da pisne“ o onom našem stanu, moji su zauvek ostali ovde, a tamo su se uselili neki drugi beskućnici pa je, na bakinu veliku žalost, naš stan „otišao u tandariju“. Kada je stric Velja DOŠAO do onog stana u Igumanovoj palati, on ga je džentlmenски ustupio tati jer je mama već bila u drugom stanju sa mnom. Posle, kada je i strina ostala u drugom stanju, mi smo prešli u ovaj, a stric otišao tamo, mada bivši vlasnici garsonjere nisu bili nikakvi Jevreji nego Srbi. Oni su se jednoga dana pojavili i tražili svoj stan nazad. Srećom, to su bili neki opasni buržuji pa im je stric zapretio da će predati vlastima sve ono zlato koje su držali zazidano ispod česme u kuhinji.

Najzad su se nagodili, da stric njima preda zlato a da oni više ne traže svoj stan, pa su se stvari tako sredile. Nekoliko puta sam pokušao da sa svojim ukućanima zapodenem razgovor o toj neprijatnoj temi ali su se oni svi, po pravilu, tom prilikom na mene OBREC-NULI pa sam, jednostavno, prestao da lupam glavu oko toga zašto ljudi ne žive u svojim stanovima nego upadaju u tuđe i otimaju ih.

Ipak, jedan član naše porodice živi sam samcijat. Moj deda Miloje, otac moga tate, nikada nije živio sa nama jer ga je baka još pre rata oterala iz kuće. Ja sam dugo živio u ubeđenju da su njih dvoje razvedeni ali je tetka Ljubica, jednom, meni i Svetlani, u poverenju, rekla kako se njeni roditelji nikada nisu razvodili, samo NE ŽIVE više zajedno. Stvar mi je bila potpuno nejasna jer je tetka prećutala niz važnih detalja koji su mnogo toga rasvetljavali a koje sam čuo jedne noći, dok su mama i tata pričali šapatom a ja se pravio da spavam.

Deda se, u stvari, zaljubio u neku Slovenku i hteo, pošto-poto, da se razvede od bake. Ona se, međutim, najviše od svega plašila ukaljane časti pa je rešila da mu ni po koju cenu NE DA razvod. Kako je ta Slovenka, izgleda, insistirala na braku, deda se setio prilično čudnog rešenja. Obzirom da je pre rata pripadnicima turske nacionalnosti bilo dozvoljeno da imaju po dve žene, deda je prešao u muslimansku veru, prekrstio se u Hasana i na taj način udovoljio zahtevima drč-ne Slovenke! No, ova ga je ubrzo napustila a baka ga nije primila nazad. Tako je deda Miloje počeo svoj

samotnički život podstanara u nekoj sobici u Pariskoj ulici. Za uspomenu na veliku ljubav ostalo mu je ime Hasan, a tata i mama su se te noći, dok su o tome pričali u krevetu, slatko kikotali.

Deda dolazi često, skoro svaki dan, i to uvek oko ručka. Baka ne propušta da mu to pripomene:

– A ti kao slučajno, baš u vreme ručka?

Deda se uvek na to začudi pa onda uvredi, što baku nikada ni malo ne pokolebava:

– Naivan si ti ko francuska sobarica!

Onda deda jedno vreme čuti i čita *Politiku* (baka i za to ima komentar: „Neće da troši pare, gospodin, nego gužva naše novine...“), a sve se završi uvek tako što tetka pozove dedu da jede sa nama, on se zatim obavezno nećka jedno vreme da bi, najzad, seo u čelo stola i počeo da mljacka u slast (tvrdi da je najvažnije dobro sažvakati hranu), što redovno izaziva bakine primedbe:

– Vidi ga kako samo uživa, matora lopuža!

Zajednički ručkovi, proslave i porodični skupovi se obavezno odvijaju u bakinoj, prolaznoj sobi a ostale aktivnosti u našoj i tetkinoj. Kuvamo, kupamo se i idemo u klozet na smenu. Ujutru se prva umiva baka, pošto žuri na pijacu, pa tetka i teća, koji idu na posao, zatim Svetlana, koja ide u školu, onda ja, koji kasnim u školu i na kraju tata i mama, koji su kasno legli i ne mogu da se rano bude. U kuhinji najviše boravi baka jer ona kuva ručak za sve nas, dok doručak i večeru sprema svako za sebe.

Kuhinja je prostorija koju najviše volim, naročito u vreme kada se pripremaju kolači za slavu, Božić ili

nečiji rođendan. Tada se iz tajnih pregrada i zaključanih delova kredenca na svetlost dana izvlače orasi, suvo grožđe, čokolada za kuvanje. Sa pijace Zeleni venac počinje dopremanje jaja, kora, oblandi i obrsta za spravljanje šlaga, iz bakalnice se dovlače velike količine šećera u kristalu i prahu. Tada počinje veliko pranje plehova, modli i avana, izniču servisi i escajg koji su „samo za goste“ i, uopšte, vlada strašna zbrka i trka, panika i nervoza, strahovanje da li će se na vreme stići, da nešto nije zagorelo, da li se testo dovoljno diglo i šlag dobro ulupao, ko će sve doći i da li će biti dosta. U toj celoj gužvi, kada je muškarcima pristup u kuhinju najstrože zabranjen i kada se mama i tetka, onako zajapurene i zamazane, potpuno predaju bakinoj komandi, ona mi dozvoljava da oližem lonce, kašike i varjače kojima se priprema fil za reform ili doboš tortu, pušta me da očistim lupalicu za šlag ili da izgrebem ostatke oraha u mašini za mlevenje. Iako ne voli slatko, a zna da ga ja obožavam, Svetlana po pravilu traži od bake da i ona obližuje posuđe. Kad se baka okrene, Svetlana me obavezno zlobno pogleda i pljune u lonac ili pleh u kojima još uvek ima i te kako mnogo „materijala za grebanje“. Ali, moja strast za slatkišima je jača od gađenja – ja samo zažmurim i nastavim tamo gde je ona prestala.

Sve porodične proslave a, bogami, i većinu svakodnevni kupovina za zajednički ručak finansira, uglavnom, baka. Ona to čini delom zbog toga što mi i tetkini ne stojimo baš najbolje sa parama a, delom, i zato što smatra da je „astal osnova porodice“ i da

„nema srećnog života ako se svi ukućani bar jednom dnevno ne okupe za obedom“. Novac kojim nas pomaže baka nabavlja tako što prodaje delove velikog imanja koje je nasledila od svoga oca, proizvođača prvog srpskog krema za noć koji se zvao rapso-dija. Pradedu je, naime, u Ritopeku imao ogroman posed koji je, pred smrt, razdelio deci. Baka se uvek, sa setom, seća reči koje joj je otac uputio rastajući se sa životom:

– To ti je, Dobrila, da imaš od čega da živiš kada te onaj mangup ostavi.

(Mangup je bio, naravno, moj deda, ali nikada mi neće biti jasno kako je bakin otac mogao tako precizno predvideti da će se deda zaljubiti u tu Slovenku i postati Turčin.)

Kad god bi baka prodala neki komad zemlje u Ritopeku, deda bi prebledeo i rekao:

– Prodaješ očevinu u besćenje!

A ona bi, iako je znala da je cena placa „smešna i simbolična“, odgovorila:

– Ako. To radim da bi moja deca imala šta da jedu! Ne prodajem tvoje nego moje!

Na to bi deda, naravno, ućutao i ponovo se latio *Politike*, uzdišući i hukćući još dugo.

Teća je jednom prilikom rekao da u našem zajedničkom životu klozet predstavlja „generator krize“. Tatu je mrzelo, a mama nije znala da mi objasni ovu tečinu misao, ali je jedno sigurno – ta prostorija nije skoro nikada slobodna, a činjenica da se kroz njega prolazi u kupatilo samo otežava situaciju. Čim uđeš

u klozet, neko navali da lupa na vrata i da se raspituje kada ćeš izaći. I obratno: ako hoćeš u kupatilo ili odande nazad u stan, gotovo po pravilu nekoga ima u klozetu što te, samim tim, sprečava u nameri. Posle jedne od naših svakodnevnih svađa, Svetlana mi je, skupivši pakosno svoje usne, rekla:

– Tvoj tata čita u klozetu pa niko NORMALAN ne može da ga se satima dokopa!

Mama je odmah konstatovala da „ta rečenica potiče od NJE“ (mislila je na moju tetku), jer „dete nikada ne bi moglo da smisli nešto tako odvratno“.

Tačno je, međutim, da tata u klozetu čita novine i da tamo provodi sate. Na stalne nasrtaje na vrata i gomilu pitanja oko termina završetka svog boravka u klozetu uvek odgovara nejasno, nekako uopšteno.

NEKO: Vlado, hoćeš još dugo?

ON: M-mm...

NEKO: Šta kažeš?! Još koliko?...

ON: Da.

NEKO: Šta kažeš?

ON: Čujem...

NEKO: Jesi li gotov?

ON: Jeste, ja sam, Vlada!

I tako dalje.

Ono što je značajnije, i ja sam od pre izvesnog vremena počeo da u istoj prostoriji čitam. Pošto me novine ne interesuju, ispod džempera uvek krijumčarim poneku knjigu, a njih je naša soba puna (Svetlana mi je rekla da su njeni pričali da mi samo izigravamo neke intelektualce a da, u stvari, ništa od tih knjiga ne

čitamo i da nam one samo skupljaju prašinu). Tako sam i nabasao na jednu knjigu koja je zabranjena za decu a zove se *Apolo*, Solomona Renaka. U stvari, nisam siguran da je baš zabranjena jer sam čuo da iz nje uče studenti, ali je prepuna GOLIH žena i muškaraca. Jednom sam je pokazao Svetlani, ona je iskolačila oči i nije mogla da skine pogled sa grčkih kipova, ali je naišla tetka, izgrdila nas i rekla da ta knjiga nije za decu i da ako meni moji dozvoljavaju da gledam te gadosti, njeno dete neće. Ja sam, naravno, posle toga i dalje povremeno prelistavao *Apolo* ali me je Svetlana, besna što više neću da joj pokazujem one gole kipove, prijavila tati. Tata se, međutim, slatko nasmejao i odgovorio joj:

– Na ljudskom telu nema ničeg ružnog. Sve što je prirodno, u isto vreme je i lepo.

Ali, tetka ga je pozvala na balkon, tamo su nešto dugo pričali, pa je tata najzad uzeo knjigu i sakrio je. Našao sam je tek pre neki dan ali je uvek posle klozeta ostavljam na istom, tajnom mestu. Zbog mira u kući.

U ostavi svi posebno, na različitim stalažama, drže svoje namirnice, zimnicu i bakaluk. Oko toga da li je neko nešto dirao, pozajmljivao ili uzimao tuđe, vladaju stalne napetosti. Mene su jednom uhvatili kako tajno jedem tetkino slatko i od tada sam glavnoosumnjicheni. Često se događa, kada se povede priča oko toga da li je u špajzu baš sve na broju i ko bi mogao da u eventualnim nestancima ima umešane prste, da Svetlana upotrebi jedan od izraza kao: „taj mali, ugojeni DEGENERIK“. Ona to, jasno, nije

mogla da smisli sama, s obzirom na to da je mlađa od mene, a ja nešto slično nikada nisam čuo.

Mislim da me je tako nazvao teča jer me je jedanput uhvatio kako, u hodniku između klozeta i kuhinje, jedem ZID. Ni sam ne znam kako, odjedared sam dobio neodoljivu potrebu da gricnem malo maltera sa zida. Tako sam, prvo nožem a onda kašikom, izdubio u zidu hodnika rupu i slatko pojeo par kašičica peska i cementa. Ujutru, svi su se čudili toj novonastaloj rupi ali meni je oko podne ponovo došla ona želja pa sam opet, krišom, malo prezalogajio zida. Sutradan je otkriveno da se rupa POVEĆAVA pa je teču tajna njenog nastanka i rasta počela opasno da kopka (na njega, uopšte, čudne i neobjašnjive pojave ostavljaju snažni utisak). Svakodnevno je obilazio rupu i, na svoj užas, utvrđivao kako se ona neprestano širi. Narednih dana je otkrio još nekoliko novih, manjih rupica! Stajao je čitav sat nagnut nad tom misterijom koja ga je, očigledno, dovodila do ludila. A onda je našao rešenje: postavio je zasedu!

Zabarikadirao se u ostavi i odande celo prepodne motrio na hodnik. Na predosećajući ništa i nošen novom, neizdrživom željom da čalabrcnem malo šuta, zabio sam kašiku u zid i počeo da u slast žvaćem malter. Teča je naglo otvorio vrata od špajza i tada mu je ispala ta reč:

– Ti... ti si degenerik!

Međutim, tata je samo odmahnuo rukom i rekao:

– Gluposti! Detetu treba kalcijuma.

Na to se teča užasno razbesneo:

– A ko će da popravi zid!?

Tata je bio veseo i pomilovao me po glavi:

– On i ja. Samo dok se moj sin sit najede zida!

Posle smo se smejali u našoj sobi, ja sam još jednom jeo zid, i to javno, ali mi nije više prijao kao ranije. Sledećeg dana nabavili smo negašeni kreč i omalali zid, da je bio lepši nego najlepša, bela rođendanska torta.

KRAJ U KOJEM ŽIVIM

Ja živim u centru Beograda, u ulici koja se zove Narodnog fronta, ali taj naziv upotrebljavaju samo moj tata i moja mama, svi ostali iz porodice zovu je Kraljice Natalije. Oni nisu NAPREDNI, naročito to nije moj deda, koji Bulevar revolucije zove Kralja Aleksandra, 29. novembra – Kneza Pavla, a 27. marta – Kraljice Marije. Baka je manje REAKCIONARNA, trudi se da upamti sve ove nove, pravilne nazive ulica ali i njoj se, s vremena na vreme, dogodi da za Trg Republike kaže Pozorišni trg, Proleterskih brigada obavezno zove Krunska a nekoliko puta je za Maršala Tita rekla – Kralja Milana i uhvatila se, prestravljena, za usta! Čak je i Svetlana jednom rekla da se njeno obdanište nalazi u ulici Kralja Petra (!) a ne u 7. jula, što nije mogla čuti ni od koga drugog do od svojih roditelja.

Deda je najreakcionarniji, on svakodnevno odlazi u Američku čitaonicu i tamo uzima BILTEN. Baka

mu je nekoliko puta rekla „da ne donosi to u kuću, navući će nam bedu na vrat“ ali deda je na to uvek odgovarao sa ponosom:

– Ako. Neka poginem od komunista, pa da me narod slavi!

Ja nikako nisam uspevao da uspostavim vezu između njegove moguće pogibije od komunističke ruke i slave koju bi zbog toga pridobio kod naroda, kada se dobro zna da smo mi socijalistička zemlja koju sa radošću izgrađujemo svi a naročito komunisti... Njegov istomišljenik, doduše, ne tako javan i aktivan, je moj teča koji, takođe, obožava Amerikance i sve što je američko. On svako veče sluša Glas Amerike a to najviše nervira moju mamu koja voli sve što je rusko, samo, isto kao i teča, to ne sme javno da pokaže. Mi smo nezavisna zemlja pa je zato zabranjeno da se vole i Amerikanci i Rusi.

Ali, da se vratim na temu.

Moja ulica počinje kod pijace Zeleni venac a završava se kod ulice Kneza Miloša (ne shvatam zašto i ona nije prekrštena u nešto PROGRESIVNO). Naš stan se nalazi na samom početku ulice, odmah pored pijace, dok na njenom drugom kraju stanuju bakini prijatelji, porodica Polikarpov, kod kojih baka često uveče odlazi na kartanje. Tamo ona redovno vodi i mene pa tačno znam koliko je ulica Narodnog fronta dugačka, naročito u obrnutom smeru, kada se kasno vraćaš kući.

Ti Polikarpovi su Rusi, ali još gori od ovih sadašnjih, maminih, oni su BIVŠI Rusi, takozvani „beli“.

Cela stvar je poprilično zamršena. Ovi sadašnji Rusi, „crveni“, bili su jako POZITIVNI ali su odjedared postali NEGATIVNI jer su počeli da ugrožavaju našu slobodu. Oni pre njih, ti „beli“, ostali su i dalje negativni, kao što su i bili. Deda je te „crvene“ oduvek zvao „anarhisti“, „zlikovci“ i „boljševici“, ali o njima ni za dlaku nije promenio mišljenje otkako su se promenili i postali negativni. Što je najinteresantnije, on ne voli mnogo ni Polikarpove, iako su „beli“, nego za njih kaže da su „pokvareni“ i „dekadentni“. Ne znam tačno značenje ove poslednje reči ali nisam toliko slep da ne vidim da Marija Polikarpova vara na kartama, da baka to ZNA ali se pravi da ne vidi, kao i to da im posle svake partije uredno isplaćuje prilične svote! Ja sam baki jednom rekao da Polikarpova krade ali mi je baka odgovorila da je Marija jedna nesretna žena, da joj je sin jedinac pred rat umro od tuberkuloze, da je taj sin bio divan mladić koji je božanstveno svirao gitaru, uz to i da se jedno vreme zabavljao sa tetkom (teča na pomen Alekseja Polikarpova uvek odlazi u devojačku sobicu i tamo satima sedi zaključan), pa da zato „nema srca“ da joj kaže kako zna da vara na kartama. Za mene lično zauvek će ostati misterija zašto bi neko nekoga puštao da ga godinama potkrada samo zato što su se njihova deca nekad davno zabavljala, pa makar jedno od to dvoje ležalo pod zemljom. Ali, baka na moja zapitkivanja o tom problemu uvek odmahne rukom i kaže sentimentalnim glasom:

– Pare su najmanje što čovek može da izgubi...

Na polovini puta od Polikarpovih ka nama, nalazi se Balkanska ulica. Tu su nekada stanovali bakini roditelji ali sada u njihovoj porodičnoj kući živi samo bakin brat Dimitrije, dok su se u ostale delove kuće UBACILI jedan oficir sa petoro dece i neka plavuša koju baka zove „ispušena muštikla“. Dimitrije, iako jedino muško dete u bakinih roditelja, bio je „isključen“ iz porodičnog nasledstva i jedini nema placeve u Ritopeku. To se dogodilo jer je on za jednu noć prokockao dedinu radnju u kockarnici koja se nalazila malo više njih, isto u Balkanskoj, u zgradi gde je sada bioskop *20. oktobar*, gornja i donja sala. Pradedu je, sutradan, mirno predao ključeve svoje drogerije nekom Jevrejinu, koji je cele te noći pozajmljivao novac bakinom bratu, a potom otišao kući i napunio dve kubure koje su mu ostale još iz vremena kada je bio komita. Videvši šta se sprema, bakina mama je, brže-bolje, otrčala u kafanu *Dardaneli* i upozorila sina Dimitrija da beži. Ovaj se momentalno istreznio, iako je pio već punih petnaest sati, i sutradan se iselio u Grčku. U Solunu je upoznao Nataliju, takođe „belu“ Ruskinju, sa kojom se oženio ali nikada nisu imali dece. Pradedu mu je, pred svoju smrt, oprostio greh i ostavio mu kuću u Balkanskoj. Ali, od nje im je sada ostala samo jedna soba i kuhinja a Dimitrije, povrh svega, stalno pije u hotelu *Prag*, na uglu naše i Balkanske ulice.

Baka kaže da „on to čini da bi zaboravio bol koji je naneo ocu“ ali, kako je Dimitrije prilično nezgodan kada se napije, njegova žena Natalija s vremena na

vreme dolazi i na ruskom (nikada nije naučila srpski) moli baku da idemo u *Prag* i da Dimitrija vratimo kući (on u pijanom stanju dozvoljava jedino baki i meni da mu se približimo). Baka sa njim pregovara sa mnogo takta, obično pričajući o nekim lepim događajima iz prošlih vremena dok, sve vreme, neka užasna babuskera, koja pije zajedno sa Dimitrijem, urla na nas da idemo i da ih ostavimo na miru. Dimitrije na kraju uvek pristane da krene, baka i ja ga pridržavamo, jer ga noge baš ne drže najbolje, a ona pijandura za nama psuje. Kada najzad stignemo pred bivšu kuću bakinih roditelja, iz Dimitrijevog dela počinje da laje Reks, jer on uvek oseća kada je njegov gospodar pijan i to ga dovodi do ludila. Baka nikada ne ulazi u kuću, jer se zarekla da „neće prekoračiti prag svoga doma dok u njemu žive nasilnici koji su ga zauzeli“, ali Natalija po Reksovom lajanju uvek zna kada treba da siđe po svoga muža. Tu, ispred kapije, mi Dimitrija predajemo Nataliji a ona me uvek pomiluje po glavi i kaže: „Spasibog“.

Iza pijace Zeleni venac pruža se Brankova ulica koja izlazi na Novi most. U Brankovoj stanuje moj drug Đura čiji je tata „udbaš“ i ima revolver iza svakog radijatora u stanu. Đura tvrdi da njegov otac na tavanu drži mitraljez i da bi njime „mogao da kontroliše ceo Zeleni venac, od mosta do Prizrenske“. Jednom prilikom, Đura mi je u najstrožem poverenju saopštio tajnu da njegov otac te noći odlazi na „obezbeđenje“ jer sutra ujutru dolazi drug Tito da nadgleda radove na obnovi bombardovanog Novog mosta.

Još mi je rekao da će biti užasna gužva i da mora celu noć da obilazi okolinu mosta „jer se nikad ne zna šta banda sprema“.

Ja sam te večeri legao kao obično, mama i tata su bili u pozorištu a baka je bila premorena jer je ceo prethodni dan kuvala paradajz za zimnicu. Kada su svi zaspali, iskrao sam se iz kreveta i otišao u Brankovu, da zauzmem što bolje mesto za sutrašnji prolazak druga Tita. Tamo nije bilo ni žive duše, samo poneki zakasneli prolaznik. Nadao sam se da ću naići na Đurinog tatu, ali njega nije bilo ni u Brankovoj, ni kod mosta. Ne znajući šta da radim, vrteo sam se jedno vreme po Karađorđevoj i smucao po okolnim skladištima, a onda otišao na pijacu. Tu su se već okupljali prvi seljaci, čekajući jutro. Oko četiri sam zaspao na nekim džakovima i probudio se oko šest, pošto je sunce već izgrejalo. Požurio sam kao bez duše u Brankovu ali tamo nije bilo ni traga ni glasa tom silnom narodu koji je trebalo da dočeka druga Tita. Oko pola osam sam najzad shvatio da sa Đurinom pričom nešto nije u redu, ali da idem u školu bilo je već kasno pa sam sačekao veliki odmor i pronašao Đuru kako igra krajcarice. On mi je rekao da mu je tata te noći došao veoma kasno i mrtav pijan, zatim mu je Đurina mama na kragni od košulje našla karmin, pa su se svađali do jutra, a onda ju je Đurin ćale prebio (preciznije, Đura je rekao: „Jebote, ćale mi je oplavio kevu tako da mi se matora više ne razlikuje od šljive!“). U tako nape-toj situaciji, više nije imao tri čiste da ga još pita za taj navodni prolazak druga Tita.

Kada sam se vratio kući, tamo je vladao kaos: posle neprospavane noći, podbuli od plača, moji roditelji i baka su uglas počeli da urlaju na mene. U predsoblju je sedeo jedan milicioner koji je došao da napravi zapisnik o mome nestanku, potpuno zbunjen diskusijom koju je vodio sa mojim dedom. Uhvatio sam samo kraj razgovora:

– Priča se da će prilikom otvaranja Novog mosta ovaj deo grada posetiti gospodin Broz.

Na ovu dedinu rečenicu svi su se zaledili. Milicionar je bio mlad i naivan:

– Mislite DRUG Tito?...

Deda, međutim, nije odstupao od svog stila:

– Ako sam ja za njega GOSPODIN Mihailović, onda je i on za mene gospodin Broz!

Kada sam najzad uspeo da objasnim zašto sam otišao i gde sam sve bio, deda je rekao:

– Pa da!

Na što ga je baka munula u rebra i očima ga upozorila na prisustvo milicionara.

Iza naše kuće se nalazi park. Drveće, međutim, izgleda prilično ofucano i jadno. Teča tvrdi da se biljke suše jer na njih „konstantno“ pišaju nosači koji tu sa svojim kolicima po ceo dan čekaju da se pojavi neka mušterija koja više nema snage da sama tegli teret sa pijace. Do parka je jedna polusrušena kuća kroz čiji podrum se može proći do klozeta bioskopa „20. oktobar“. Ja sam taj prolaz prvi pronašao i rekao to Đuri, ali on je to svima u kraju rastrubio pa su nas jednom, dok smo upadali na *Ešalon doktora M*,

jedini domaći film koji mi se IKADA svideo, uhvatili redari i prebili kao mačke. Od tada ne mogu više da gledam koliko hoću svoje omiljene filmove, kao što je, na primer, *Protivavionska odbrana* sa Stanliom i Oliom. Taj sam film gledao ravno jedanaest puta. Zato se radije švercujem kroz glavni ulaz ili čak KUPUJEM kartu, kada se daje nešto što stvarno ne smem da propustim. Đura, Pida i Gane obavezno sede u prvom redu a ja negde pozadi jer oni sve vreme dobacuju, prde i podriguju a ja volim da film gledam sam, da zaboravim da sam u bioskopu. Pored toga, jednom su me, dok sam gledao *Jedan dan života*, uhvatili kako plačem pa su me zezali mesec dana: kad god se pojavim u parku ispod *20. oktobra*, Pida počne da peva meksikanske melodije a Đura da pridržava Ganeta, koji rida kao da će tog trenutka presvisnuti od tuge.

Na mene, izgleda, filmovi deluju drugačije nego na ostale. Tako sam jednog popodneva, dok su se svi odmarali, počeo Svetlani da prepričavam jedan ruski film o hrabrom pilotu koji neće da napusti svoj avion koji gori i nezadrživo pikira ka tlu. Pilot iskače iz aviona tek onda kada je jasno da spasa nema i kada je preleteo opasni, naseljeni deo terena, na nekih pedesetak metara od zemlje. Kako Svetlana nije htela da mi veruje ovo poslednje, o skoku padobranom sa tako male visine, otišao sam do ormana u bakinoj sobi, izvadio odande kišobran, izašao na terasu koja gleda u svetlarnik, popeo se na ogradu i otvorio kišobran. Stajao sam tako jedno vreme, nadvijen nad ponorom,

i premišljao se da li da sebi i drugima priznam kako skok sa ovako male visine ipak nije moguć.

Spasla me je, u stvari, Svetlanina zloba. Čim sam kročio na ivicu balkona, ona je, naravno, otrčala da me tuži. Njeni, međutim, nisu nameravali da prekida-ju popodnevno spavanje (iako im je izričito rekla da imam nameru da sa amrelom skočim u svetlarnik), pa joj nije ostalo ništa drugo nego da proba sa moji-ma. Tata je bunovno zamolio da ponovi to što im je upravo saopštila i Svetlana im je po drugi put ispri-čala kako se pripremam za skok sa trećeg sprata. Na to je mama odmah počela da vrišti, a tata joj zapužio usta, ustao iz kreveta i polako krenuo ka balkonu. Ja sam još uvek stajao na istom mestu, sa otvorenim kišobranom u ruci. Tata me je samo netremice gledao i zamolio me da i njemu ispričam to sa tim ruskim pilotom. Za razliku od Svetlane, tata mi je sve vero-vao i polako mi se, slušajući me pažljivo, približavao. Kada mi je prišao sasvim blizu, pružio je polako ruke prema meni i ja sam mu uleteo u zagrljaj a da toga nisam ni bio svestan, ne prekidajući svoju priču o tom neverovatno hrabrom pilotu. Onda je, vrišteći histerično, na balkon dotrčala moja potpuno izbe-zumljena mama, a na okolnim balkonima pojavile su se radoznale glave suseda. Ali, tata nije dozvolja-vao bilo kome da mi priđe. U naručju me je odneo u našu sobu, posadio na stolicu i polako mi objasnio da filmovima ne treba verovati i da su oni jedna velika, šarena i uzbudljiva laž.

Nasuprot parku, u pravcu železničke stanice, spu-šta se Kamenička ulica. Na njenom početku, u kapiji

broj 2, sa tašnom pod miškom i naslonjen na okvir vrata, od jutra do mraka stoji gospodin Antonijević. On je lud i uvek dežura na tom mestu, čvrsto držeći pod pazuhom tu tašnu kao da u njoj ima nebrojeno blago. Izgleda kao da ne primećuje nikoga, uvek se blaženo smeši i gleda nekuda neodređeno, preko pijace u pravcu Terazija. Razumljivo je da smo ga svi mi iz kraja bezbroj puta zezali ali Antonijević nikada ničim nije pokazao da nas primećuje i da ga se naše zadirkivanje tiče, uvek bi se dobrodušno smešio i gledao kroz nas negde u daljinu. Samo jedanput se dogodilo da je reagovao, onda kada je Gane pokušao da mu otme tašnu i vidi šta u njoj Antonijević krije. Ovaj, međutim, ni za živu glavu nije hteo da svoju dragocenost ispusti iz ruku i počeo je strašno da zavija, kao kojot u filmu *Zadatak majora Leksa*. Kako ni Gane nije imao nameru da tek tako odustane, njihovo rvanje i Antonijevićevo zavijanje potrajalo je dobrih desetak minuta. Najzad se pojavio Antonijevićev sin, sav obliven krvlju (jer se gadno posekao dok se brijao), pa smo se razbežali. Ludog Antonijevića jedno vreme nije bilo na kapiji Kameničke 2, da bi se jednoga dana ipak pojavio na svome mestu i zauzeo svoju uobičajenu busiju, sa obaveznom tašnom pod miškom, ali, ovoga puta, bez osmeha na licu. Mi mu više nismo prilazili, nije nas više mnogo zanimalo, a onda sam jednog dana primetio da ga na njegovom mestu više nema. Ni sledećih dana ga tamo nije bilo, jednostavno, nestao je, možda je umro a moguće je i da su ga smestili u neku ludnicu.

Kameničkom se stiže do ispod Starog mosta, a tamo se skupljaju KURVE. Iako će možda zvučati neverovatno, ja nikada nisam uspeo da shvatim šta one tamo zapravo rade! Po ceo dan se šetkaju, dosađuju, cerekaju između sebe i slično. Dobro znam da mi je NAJSTROŽE ZABRANJENO da zalazim u ovaj deo kraja ali uvek, kad god me baka pošalje da nešto odnesem na pečenje kod pekara Trenka, koji ima radnju na uglu Kameničke i Gavrila Principa, ja ne mogu da odolim a da malo ne skrenem s puta i ne prođem pored tih „kalaštura“. Verovatno buljim u njih kao budala jer se one, svaki put kad se pojavim, slatko smeju i zovu me da dođem kod njih. Moguće je da im je smešno i to što sa sobom uvek vučem pleh sa gibanicom ili prasetom. Ako je Božić.

Jednom sam izgubio „raboš“ pa pekar Trenko nije hteo da mi da slavski kolač koji smo kod njega pekli. Onda je sa mnom u pekaru krenula baka, da to sa Trenkom raspravi, ali ovaj nije hteo da čuje da nam preda naš rođeni slavski kolač, iako je dobro znao da sam ga ja lično doneo u pekaru i lepo video da ni jedan drugi nije ostao u njegovoj radnji. Baka je izgledala jako nesrećno, slava je za nju oduvek bila najvažniji dan, pa sam rešio da je odvedem ispod Starog mosta, pošto sam tuda prošao dva puta, i u odlasku i u povratku. „Raboš“ smo najzad našli ali je i baka sa užasom shvatila gde se ja to sve smucam! One „kurve“ su me, sve odreda, pozdravljale a baki su se smejale i dobacivale joj! Ona je samo strašno pocrvenela i, cimnuvši me za jaknu, odvukla kući.

Mami i tati nije ništa rekla, ali sa mnom nije govorila sve do „paterica“. Tek TREĆEG dana slave dozvolila mi je da probam štanglice koje BUKVALNO obožavam a koje mi ona uvek daje krišom, jer su „samo za goste“. Sa treskom ih je stavila ispred mene i rekla:

– Raspućine!

Nisam uspeo da shvatim da li je to neko ime ili osobina, u svakom slučaju bio sam joj zahvalan što pravi tako božanstvene kolače „koji se, prosto, tope u ustima“.

BEOGRAD, GRAD NA UŠĆU

Kao što kaže sam naslov teme, naš grad se nalazi na ušću Save u Dunav, na prekrasnom geografskom i strateškom mestu. To ga je, međutim, oduvek činilo veoma interesantnim za mnoge osvajače i zavojevače pa je Beograd bio stalno sa nekim u ratu i rušen je hiljadu puta.

Moja druga baka (mamina mama) kaže da je rat nešto najstrašnije što čovek može da doživi. Ona je jednom, pred kraj rata, dok je vladala velika glad, krenula u selo Resnik sa mamom i mojim ujacima, koji su još bili deca, da trampiti svoju bundu za kukuruzno brašno. Seljaci tada nisu hteli ni za šta na svetu da prodaju hranu građanima pa je baka tek predveče uspela da umoli jednog da im proda vreću brašna, priloživši pored bunde i venčani prsten. Taj seljak je bio bolji od ostalih, neka dobra duša, pa je, kad je video da će dve žene i decu uhvatiti policijski čas, rešio da ih kolima odveze u Beograd. Dok su ulazili u grad, sve je bilo

tiho i pusto, samo su s vremena na vreme prolazile nemačke patrolle. Mama i ujaci su spavali a baka je pokazivala put preplašenom seljaku, koji se već sto puta pokajao zbog svog dobročinstva.

Šunjajući se sporednim ulicama, da ne bi bili primećeni, najzad su stigli u Gospodar Jovanovu pa je baka počela da budi svoju pospanu decu i da istovara onaj džak sa brašnom. Bio je mrkli mrak, deca su plakala bunovno, seljak se osvrtao uplašeno oko sebe, očekujući svakoga časa nemačku patrolu, a baka je sve vreme šaputala:

– Samo kada smo stigli kući... Kućica – slobodica... Svuda pođi, kući dođi...

Natovarena džakom i vukući za sobom decu, zakoračila je ka kapiji a onda zastala kao ukopana: kuće nije bilo! Umesto nje, iza kapije koja je nekim čudom ostala netaknuta, zjapila je crna rupa iz koje se još uvek pušio dim. Bomba je pala na to mesto valjda sat posle njihovog odlaska u Resnik i niko od ukućana koji su se zatekli u kući nije preživeo. Nažalost, jedan od njih je bio i bakin muž Spasa, koji tog jutra nije mogao da ustane jer je, po njenom svedočenju. „po celu noć jurio SOJKE“. Ko su te „sojke“, da li je to karakterna crta ili možda neka funkcija, nisam uspeo da saznam, ali sam shvatio da zbog njih nikada nisam upoznao svog drugog dedu.

Prodrmane iz osnova i držeći se na labavim temeljima neko vreme, kuće su se u Beogradu rušile i posle rata. Tako je jednom teča Stole, stojeći pored prozora i premotavajući film u svome predratnom

foto-aparatu, snimio tri fotosa rušenja zgrade preko puta naše. Bilo je stvarno čudesno: mi smo igrali lopte baš ispred te kuće kada se začulo krckanje. Velika dvospratnica je odjednom počela da se po sredini ugiba i da se polako naginje napred. Mi smo stajali kao ukopani a kuća je plovila prema nama, kao šećer koji curi iz pocepane kese. Najzad se stropoštala, pred našim nogama, a da se niko nije pomerio ni za pedalj. Sve je obavio veliki oblak prašine a kada se stvar slegla bili smo potpuno beli, kao pekari. Videvši na šta ličim i tek naknadno shvativši šta je moglo da mi se desi, mama je dobila histerični napad, pa mi je jedno vreme bilo zabranjeno da igram fudbal (kakva glupost – kao da se kuća srušila od naše lopte!).

Sutradan, gotovo sve novine su objavile Stoletove fotografije pa je teča jedno vreme bio stvarno priznat i cenjen. No, kao što znamo, slava je prolazna pa je taj njegov podvig ubrzo zaboravljen. Teča, međutim, povremeno iz devojačke sobice donosi požutele novine sa njegovim fotografijama na prvim stranama, istresa sa njih prašinu i, prelistavajući ih, setno uzdiše nad svojim nepravedno zapostavljenim delom.

Ali, sada je situacija znatno bolja: grad se ubrzano raščićava od posledica ovog poslednjeg, najstrašnijeg rata i izrasta u moderni velegrad. Da Beograd postaje jedna od najvažnijih evropskih metropola dokaz je, na primer, i to što je u Prizrenskoj, kod hotela *Balkan*, otvorena taksi stanica. Prvih dana, narod se samo okupljao oko novih novcijatih „pobeda“ sa svetlećim oznakama TAXI, koje su, uglancane, stajale

u dugačkom redu i čekale da se neko od nepoverljivih građana odvaži i sedne u njih, „pa šta košta da košta“. A onda, valjda da bi nekako izgadio onu neprijatnu epizodu sa „oplavljanjem“ svoje žene, Đurin tata je izveo svoju suprugu i sina, a Đura je pozvao mene, u šetnju limuzinom.

Našao sam se tako, po prvi put u mom životu, u automobilu. Ja sam sedeo pozadi, pored mene je bila Đurina mama, koja se sve vreme zbunjeno cerekala, pored nje Đura, koji nije skidao oka sa taksimetra, a napred Đurin tata, koji je vozaču naredio da nas vozi neodređenim pravcem, „po celom Beogradu“. Tek tada sam shvatio koliko je Beograd veliki, trebalo je najmanje četrdeset minuta da ga obiđemo celog. Moram reći da je ta vožnja bila apsolutno najuzbudljiviji događaj u mom dotadašnjem životu. Pored mene su užasnom brzinom promicali ljudi, drveće i kuće; uopšte, sve je izgledalo kao da ja stojim a da se, u stvari, kreće grad. Jedina smetnja bila je stalno tika-takanje taksimetra (Đura je buljio u njega kao da je ta naprava glavom iluzionista Bora Tri, onaj što hipnotiše razne ženske a posle, po Pidinom uveravanju, sa njima radi ONO). Ali, kada sam zapušio uši, sve je bilo kao da ploviš u nekom snu.

Nažalost, nije se sve tako lepo završilo kao što je počelo jer je taksista, pošto smo već po treći put prošli Terazijama, odbio da nas dalje vozi. To je toliko razbesnelo Đurinog tatu da je jadnog čoveka ščepao za grkljan, išutirao napolje iz automobila i prislonio mu cev pištolja uz slepoočnicu, urlajući: